

Kongressiraportti IAHR 2015: Dynamics of Religion: Past and Present Erfurt, Saksa. 23–29.8.2015

Essi Mäkelä
Helsingin yliopisto

Viiden vuoden välein järjestettävä International Association of the History of Religion –yhdistyksen maailmankongressi sijoittui tällä kertaa Erfurtiin, Lutherin opiskelusijoille Thüringenin osavaltioon, lähelle Weimaria. Pieni yliopistokaupunki on muun muassa Pikku Kakkosestakin tutun Nukkumatin kotikaupunki, joten luonnollisesti yksi tärkeimmistä nähtävyyksistä myös uskontotieteen kärkinimille oli Nukkumatti-patsas keskellä Erfurtin vanhaa kaupunkia. Puitteet olivat upeat ja kelikin helli tutkijoita suurimpana osana ajasta, mitä nyt ampiaiset olivat ikuisena riesana curry wurstin ja edullisen oluen äärellä. Mutta miten itse kongressi sujui?

Jo avajaisissa selvisi, että luvassa oli massiivinen tapahtuma: ilmeisesti puhujia – tai ainakin esityksiä – oli IAHR-kongressiin ilmoitettu 1400 kappaletta. Aiheita uskonnon dynamiikoista – menneistä ja tämänhetkisistä, kuten kongressin otsake sanoo – oli siis huomattavan laajalti ja valitsemaan kyllä joutui. Jatkuvasti sai kuulla ja esittää pahoitteluja siitä, ettei päässyt jonkin oman aihepiirin kollegan esitystä kuulemaan, koska oli itse puhumassa juuri samaan aikaan tai joutunut tekemään ikävän valinnan useamman eri esityksen kesken. Itse keskityin pääasiassa vaihtoehtouskonnollisuutta, diskursiivista, retorista, pakanauskontoja ja erilaisia uskonnollisia yhdyskuntia ja niiden rekisteröintiä tai toimintaa yhteiskunnassa koskeviin paneeleihin. Erityisen ilahduttavaa oli tavata kollegoita toisilta mantereilta, kun aiemmin olen käynyt lähinnä eurooppalaisissa konferensseissa.

Vaihtoehtokulttuurien tutkimus on hyvä esimerkki ”uskonnon dynamiikasta” niin menneessä kuin nykypäivässäkin. Salaliittoteorioihin liittyvillä luennoilla sain kuulla alisteisista ryhmistä, jotka selittävät huonoa tilaansa tai epäonnistuneita ennusteita salaliitoilla ja ennustavat lisää maailmanloppuja, jotta salaliitoista johtuva paha edes joskus loppuisi. Esoteriikka ja salaliittoteoriat olivat useammankin session aiheena, myös esoteriikan professorin Wouter Hanegraaffin keynote-luennolla kongressin toisena varsinaisena luentopäivänä. Hanegraaffin otsake ”Fantastic Religion” viittasi mielikuvituksen välttämättömyyteen osana historiankirjoitustamme. Hanegraaffin mukaan historian tarinat on kuviteltavissa lähes juonellisena jatkumona vain mielikuvituksen kautta. Historiallisen muistin avulla luodaan yhteisöllistä identiteettiä ja kun historiaa tutkitaan tarkemmin, on havaittavissa vaihtoehtoisia historiankertomuksia, kuten Hanegraaffin esimerkki esoteriikasta ”harhaoppina” antaa ymmärtää: kuka määrittelee harhaopin ja miksi? Kysymys siitä, mitä todella tapahtui, ei ole yhtä relevantti Hanegraaffin

näkökulmasta kuin se, miksi kulloinkin on kirjoitettu tietynlaista historiaa. Mielikuvitus vaikuttaa käytettävään diskurssiin ja mielikuvituksellisella esityksellä koetaan olevan enemmän tunteisiin vetoavaa vaikutusta kuin puhtaan rationaalisella perustelulla. Hanegraaffin ehdottama vertaileva tutkimus kertoo tarinan siitä, miten ihmiset kulloinkin yrittävät ymmärtää historiaansa. Minkälaiset näkökulmat mihinkin aikaan ovat totuuden kirkkainta valoa ja minkälaiset tarinat jäävät historian varjoon? Mielenkiintoisia kysymyksiä ja hyvin visuaalista esitystä oli elähdyttävää seurata siitä huolimatta, että Hanegraaff oli perinteiseen tapaansa vetänyt ison luentosalin ääriään myöten täyteen.

Myös uskonnotutkimukseen itseensä liittyi paljon pohdintaa. Muun muassa käsitteiden kyseenalaistamisesta ja teorioiden teoretisoinnista keskusteltiin useammassakin sessiossa: kuinka pitkälle voi luokittelua välttää, tarvitseeko sitä välttää, mikä merkitys luokittelulla on ja kuka luokittelee kenetkin? Tutkimusaiheemme kompleksisuus nousi esiin myös Peter Beyerin keynote-luennolla uskonnollisista yhteisöstä globaalissa yhteiskunnassa. Hän käytti esimerkkeinä maailmankarttoja eri vuosikymmeniltä ja -sadoilta, missä uskonnot on useimmiten niputettu jollain tapaa valtioiden rajojen mukaan. Kartat harvemmin kyseenalaistavat poliittisen valtion ja valtauskonnon levinneisyyden rajojen yhdistämistä, mutta kertovat tekijänsä maailmankuvasta moniakin puolia. Karttojen uskontomaailma on monipuolistunut 1800-luvun lopun jälkeen, mutta edelleen oletus on vähintään, että uskonnollisia identiteettejä on vain yksi per kansallisuus – tai vähintään yksi per henkilö. Globaali uskonnollinen yhteisö jää myös karttoissa usein näkymättömiin, kun internetin ja maasta sekä maahan muuton kautta eri kansallisuudet ja uskontoaffiliaatiot sekoittuvat keskenään, vaikka esimerkiksi uskonnon nimi tilastoissa saattaa säilyä samana. Uskonnoista on siis tullut vähemmän paikkaan sidottuja. Karttoja silti tehdään edelleen ja niiden tarkastelu herättää aina monenlaisia kysymyksiä tekijän arvokäsityksistä ja siitä, miten uskonnot kulloinkin maailmassa nähdään.

Oma lukunsa kongressissa oli keskelle viikkoa sijoittunut ”vapaapäivä”, jonka aikana osa kongressivieraista lähti turistimatkailemaan lähikaupunkeihin ja esimerkiksi Wartburgin linnaan. Turkulaisten tutkijoiden kommuuni, jossa itse vietin viikkoni, vuokrasi henkilöauton ja kävi Wartburgin ja Weimarin sekä lähikylien päiväkierroksen huomattavasti halvemmalla ja aivan erityislaatuisen oppaan johdolla: kuskimme osasi kertoa, missä kylässä ja kirkossa uskonpuhdistukseen liittyviä käännekohtia on toteutettu ja käytti meitä niin Bachin kuin Goethenkin kotikaupungeissa. Huhujen mukaan Goethen kotimuseo oli useamman tunnin kiertämissen arvoinen, mutta meidän joukoltamme alkoi aika loppua, joten tyydyimme painamaan paikan muistiimme seuraavaa vierailua ajatellen.

Vapaapäivän illaksi oli kiirehdittävä Erfurtiin, sillä kongressialueella oli luvassa kongressivieraille ilmainen grillijuhla. Juhlasta tietoa oli hyvin vähän, mutta erityisesti ilmainen ruoka luonnollisesti houkutteli nuoria tutkijoita meidänkin kommuunissamme puoleensa. Tarjolla oli salaattia ja lisukkeita sekä muutama alkoholiton juoma per osallistuja: alkoholillisesta tarjoulusta sai kongressialueella kustantaa hyvän hinnan, joten monet olisivat mieluusti tuoneet

oman pullon mukanaan jos tieto tarjoiluiden laadusta olisi tavoittanut meidät aiemmin. Vapaa-päivästä kokonaisuudessaan sain kuulla pääosin hyvää, mutta omakustannematalla olevat tutkijat vähän harmittelivat ylimääräistä rahanmenoa: kongressi on toki tilaisuus vaihtaa maisemaa, mutta töitä sielläkin on tultu tekemään, joten ylimääräiset välipäivät voivat tuntua myös hankalilta organisoida oman rahapussin perusteella. Itse koin välipäivän virkistäväksi, vaikka hellettä olikin noin 30 astetta ja oma esitykseni oli heti seuraavan päivän aamuna, mutta jos en olisi saanut yliopistolta matkaan rahallista tukea, olisin varmasti ollut samaa mieltä kritiikin kanssa. Lohtua soi myös ilmainen julkisen liikenteen lippu, joka mahdollisti muunkin kuin yliopistokahvilan virvoketarjonnan hyödyntämisen. Toki budjetin suunnitteluun liittyvää tiedonantoa, kuten se, ettei luentojen välillä ole luvassa kahvi- ynnä muita tarjoiluita, olisi voinut olla enemmän. Jotkin luentosalit oli myös kampuksella nimetty saksankielisillä nimillä, mutta kongressiaikatauluissa vain lyhentein, joten kongressiavustajilla riitti töitä eksyneiden tutkijoiden kaitsennassa.

Oma paneelini sijoittui toiseksi viimeisen päivän aamuun. Pakanauskonnoista oli samaan aikaan useampikin mielenkiintoinen paneeli käynnissä, mutta olin iloinen, että kerrankin olin valmiiksi kootussa paneelissa mukana: aiempien konferenssien yksilöpapereiden sijoittelut eivät aina ole olleet aiheeni kannalta otollisimpia hedelmällistä keskustelua silmällä pitäen. Olin *Contemporary Paganism And Spirituality in Europe* -ryhmittymän järjestämässä paneelissa otsikolla "Dynamics of Contemporary Paganism: Leadership, Legitimation and New Forms". Michael York Iso-Britanniasta esitelmöi pakanallisten pyhiinvaelluspaikkojen ja populaarikulttuurin pyhiinvaelluskohteiden (kuten Jim Morrisonin hauta) ja -tapojen samankaltaisuuksista, Léon van Gulik Hollannista kuvasi wicca-liikkeen historian luomisesta ja legitimoitipyrkimyksestä sekä Milda Alisauskiene Liettuasta kertoi paikallisen Romuva-pakanasuuntauksen matkasta kohti valtion hyväksymää uskonnollista liikettä. Tähän ympäristöön oma esitykseni suomenuskoisen Karhun kansan ja Suomen Vapaa Wicca Yhdyskunnan -rekisteröintipyrkimyksiin liittyvistä motiiveista ja asenteista prosessiin liittyviin vastoinkäymisiin ja vaiheisiin sopi vallan mainiosti. Yleisöä oli myös kiitettävästi ja saatoin innostua puhumaan jopa hiukan yliaikaa, kun vastailin yleisön kysymyksiin.

Kaiken kaikkiaan kongressi oli oikein onnistunut kohtaaminen monipuolisen tutkijajoukon kanssa. Itse loin kontakteja turkulaisten lisäksi – vastikään Turkuun muuttaneena helsinkiläisenä tämä oli kieltämättä osa matkan eksotiikkaa – uskonnollisista yhdyskunnista tutkimusta Hollannissa tekeviin tutkijoihin, sekä tapasin salaliitto- ja okkultismitutkijoita, joihin olin ollut yhteydessä lähinnä internetin välityksellä. Kävin myös British Association for the Study of Religionin vastaanotolla Skotlannista käsin pyöritettävän kansainvälisen Religious Studies Project -ryhmän (<http://www.religiousstudiesproject.com>) toimijoita tapaamassa. RSP:n podcasteja olen käyttänyt omankin opetukseni materiaaleina ja niiden kautta voi kätevästi päivittää yleistietoaan uskonnontutkimuksesta maailmalla juuri nyt. Vuoden 2014 European Association for the Study of Religion -yhdistyksen (EASR) konferenssissa Groeningenissa päädyin RSP:n järjestämään nauhoitettuun paneeliin silloisen konferenssin aiheesta. Tällä kertaa RSP järjesti tietovisan, joka julkaistaneen projektin jouluspesiaalina. Itse en mahtunut osallistujien joukkoon,

mutta varmasti luvassa on mielenkiintoisia kysymyksiä ja sivistymistä, joten suosittelen seuraamaan projektin nettisivuja tulevien julkaisuiden varalta. RSP:n aktiivit keräsivät podcast-haastatteluja myös Erfurtin kongressista, joten niitäkin ilmestyy sivustolle ajan myötä.